

Anton van Hooff

Hercules' laatste werk

"Ik heb geen huiswerk kunnen maken, want ik moest naar de bioscoop."
Dit excuus van mijn vriendje verblufte onze lerares Latijn zo volkomen dat ze maar een ander de beurt gaf. Wij allen waren diep onder de indruk van deze onwaarschijnlijke smoes: hoe kon iemand ooit verplicht zijn om naar de film te gaan? Ik heb nooit begrepen hoe dat mogelijk was totdat ook ik onlangs naar de bioscoop 'moest'.

Ik moest van Kleio naar het jongste Disneyproduct, Hercules als film. Waarschijnlijk verkneukelde de redactie zich bij voorbaat over mijn verontwaardiging. Natuurlijk zou deze verstokte classicus zich mateloos aan de ontheiliging van het antieke erfgoed ergeren. Maar dan hadden de Kleioten toch buiten de waard gerekend. Popularisering van de oudheid zijn mij lief, want ze getuigen van de vitaliteit van de klassieken. Het is kostelijk dat een dameskorfbalvereniging zich de Danaïden noemt, naar de dochters van Danaos die in de onderwereld zonder ophouden bodemloze manden moeten vullen. Een makelaar die zich naar de Romeinse godin van de haard Hestia noemt, kan op mijn klandizie rekenen. Wat minder vertrouwen wekt de Antwerpse orthopedische schoenmaker die op zijn uithangbord 'Oedipus' zette. Letterlijk betekent die naam 'zwellvoet'. Maar op zichzelf verdient de poging om zelfs een schoenmakersleest te mythologiseren waardering. Kortom: ik houd er wel van als er geinige dingen met de eerbiedwaardige oudheid worden gedaan. Ze kan wel tegen een stootje.

Kneedbare Herakles

Zeker de antieke mythe kan veel hebben. De oude verhalen waren een bij uitstek een oraal medium. Iedere verteller gaf weer zijn eigen draai aan de bekende geschiedenissen. Zo kent de oudheid vele Heraklessen. In de eerste plaats is hij de Peloponnesische held, die de wereld bevrijdt van de machten van de chaos. Zijn twaalf werken bestaan vooral in het onschadelijk maken van monsters, zoals de

leeuw van Nemea, de negenkoppige Hydra van Lerna, het everzwijn van het Erymanthos-massief en andere engerds. Bij het reinigen van de Augiasstal toont Herakles zich een meester in watermanagement: hij leidt de stromen van de Alpheios en de Peneios door de dierenverblijven waar de mest metershoog ligt opgetast en lost zo in een klap een milieuprobleem op. Natuurlijk kan alleen een Nederlander op deze manier een van de werken van Herakles weergeven, zoals de verrukkelijke cynicus Friedrich Dürrenmatt in zijn toneelspel *Herkules und der Stall des Augias* (1962, Neufassung 1980) er een uiterst Zwitsers verhaal van maakt, met oenige parlementsleden die zich bezorgd afvragen of de oeroude consensusdemocratie niet in gevaar komt als een bovenuitmester eens korte metten maakt.

Ook in de oudheid werd Herakles al voor 'nationale' doeleinden gebruikt. Als voornaamste Peloponnesische mogendheid eigende Sparta zich Herakles toe. In wedijver schreven de Atheners aan hun Theseus prestaties toe die niet onderdeden voor de herculische twaalfkamp. De opvallende parallellen tussen de reeksen 'athloi' van beide helden - strijd tegen Amazones, de stier van Marathon - zijn zeker niet toevallig, maar komen voort uit een subtiele competitie via het medium van de mythe.

Op het Atheense toneel verschijnt Herakles soms als de zwelger en zuiper. In Euripides' *Alkestis* is hij de domme kracht, die voor het fijnbesnaarde Atheense publiek zich typisch Spartaans gedroeg.

Maar Herakles kon ook tot een kampioen van ethische waarden worden omgebouwd. Dat deed de sofist Prodikos met zijn parabel van Herakles op de tweesprong: aan het begin van zijn loopbaan kon de aankomende heros kiezen tussen de comfortabele weg van de lust of het zware pad van de voortreffelijkheid ('aretè'), die hem uiteindelijk de onsterfelijkheid zou bezorgen. Zo werd Herakles voor de filosofen het model van de wijze die alleen door zware inspanning tot volmaaktheid kan komen.

Het zinloze met het onaangename

Deze laatste Herakles, de ethische held, zou wel niet uit de Disneyfabriek komen, maar uit het rijke, flexibele arsenaal van verhalen en interpretaties zou vast een passende held van het fin-de-vingtième-siècle te maken zijn. Vol verwachting klopte dus mijn hart toen ik mij in de pluchen bioscoopfauteuil liet zakken: dit was nog eens een klassiek geval van 'het nuttige met het aangename verenigen'. Wat heerlijk dat een Latijnse zegswijze ('utile dulci miscere') zo'n ervaring ook nog heiligt. Met een uiterst positieve grondhouding liet ik dus *Hercules* over mij komen.

Lang hield de glimlach waarmee ik de fratsen op het kleurige doek bekeek, stand. Wat waren die Disneystudio's toch knap. Fraaie effecten werden uitgehaald met figuren die uit Griekse vaasschilderingen kwamen. Ook de Nederlandse nasynchronisatie was nu eens niet knullig. En hoe geinig werden alle verhalen van de Griekse mythologie door elkaar geklutst. Zo werd de film echt een oefening in 'herken de goden en helden'. Mijn leraarshart zag meteen mogelijkheden voor het onderwijs.

Maar langzamerhand verstarde de plooiën op mijn konen tot een grijs. Kon die oorverdovende herrie niet even ophouden? Waarom werden Hera en Zeus voorgesteld als de liefdevolle ouders van Hercules/Herakles? Het antieke verhaal is veel spannender. Daarin is Herakles het resultaat van één van Zeus' talrijke slippertjes. Daarom wordt de held achtervolgd door Hera, die aan hem haar kracht wil demonstrenen; volgens een antieke etymologie betekent Herakles Hera's roem. Maar kennelijk mocht de Hillary-Clinton-droom van het gave gezin niet worden aangetast.

De gedisneyficeerde Herakles wordt belaagd door Hades, de god van de onderwereld, die de 'Meg' - kort voor Megara - op hem afstuurt om hem te bekoren. Maar alles komt goed dankzij de edele inborst van de goedige vechtersbaas, die zelfs zijn onsterfelijkheid eraan geeft om Meg te redden. Zijn twaalf werken worden gereduceerd tot een handjevol heldendaden met veel gooi- en smijtwerk. Zodra er een vaas in beeld komt, weet je dat hij pardoes aan gruzels gaat. Vergeefs wachtte ik op mijn favoriete werk, het uitmesten van de Augiasstal.

Als de vrijpostigheid waarmee de antieke verhalen werden gebruikt, nou nog een zin had, was er geen vuiltje aan de lucht. Maar de *Hercules*film is verworpen tot een mythologische grabbelton. Waarom moet deze Herakles het gevleugelde paardje Pegasos uit de verhalenkring van Perseus en Bellerophon ontfreemden? Het oude verhaal is stukken beter dan de film.

Niet zozeer geërgerd als wel verveeld heb ik de film uitgezeten: mijn geweten verklaarde gelukkig dat dit nu een waarlijk herculische daad van afzien was.

Het dertiende werk

Gaat u toch de film zelf maar zien, zeker als u van plan bent er later met de school heen te gaan. Collega's vertellen mij dat leerlingen zeer genieten van de mythologische hutspot. Misschien dat de MTV-generatie beter overweg kan met het lawaai en het duizelingwekkende tempo waarmee de beelden elkaar opvolgen. Maar zullen hun in de voorbijflitsende videoclips niet vele aardigheden ontgaan? De aanduiding van Thebe als The Big Olive is alleen leuk voor wie weet dat New York The Big Apple heet ...

De film wordt begeleid door een enorme promotiecampagne. De geïnvesteerde miljoenen moeten eruit komen. Bij de hamburgergigant krijgen de kids *Hercules*speeltjes en OMO laat hun moeder - heel seksistisch - sparen voor een *Hercules* kussensloop. Met belangstelling sla ik de slag om de markt gade. Ik voel me een toeschouwer bij Herakles' laatste werk: gaat hij zelfs de goede smaak verslaan?

